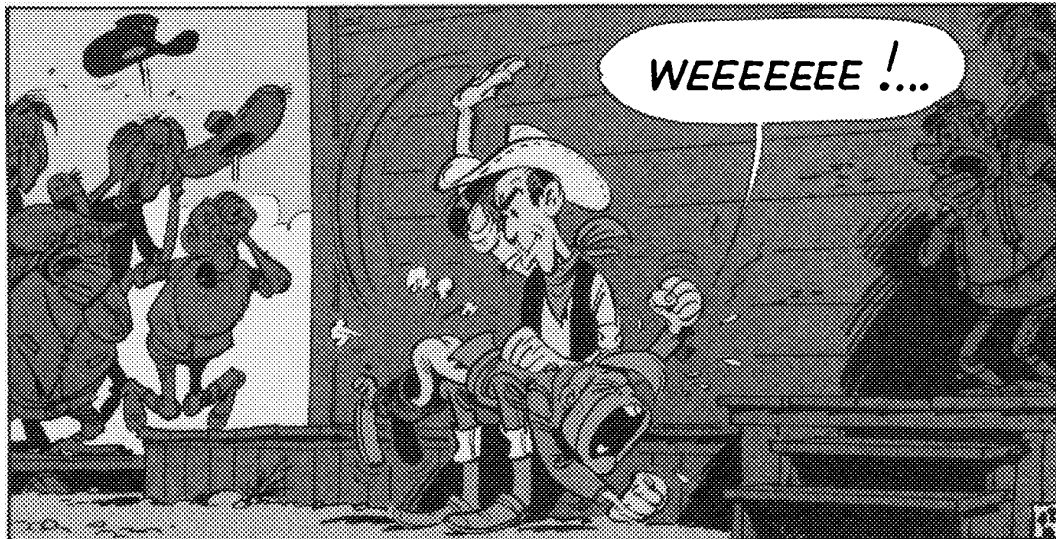


In het dagblad NRC Handelsblad verscheen op 17 januari 1998, een aantal weken na de onrust in de Groningse Oosterparkbuurt tijdens de jaarwisseling, een artikel over het gepleegde geweld en het falend optreden van politie en justitie met als titel „Gezag in de polder” van de journalist en publicist Herman Vuijsje. Onderstaande tekst, die bijna 2500 woorden telt, is een bewerking van dat artikel.

Geef van onderstaande tekst een samenvatting van maximaal 500 woorden. De samenvatting moet een duidelijk beeld geven van de gedachtegang van de auteur. De daarvoor noodzakelijke informatie-elementen dienen te worden opgenomen in een samenhangende tekst die is geschreven in goed Nederlands, zodat iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent, de samenvatting goed kan volgen. Het is toegestaan essentiële woorden of zinswendingen uit de voorgelegde tekst te gebruiken. Het is niet de bedoeling dat je zinnen uit de voorgelegde tekst letterlijk in je samenvatting overneemt.



Uit: Morris & Goscinny, *Billy the Kid*. Leeuwarden.

Gezag in de polder

1 — 1 Was Billy the Kid afkomstig uit een kansarm milieu? Morris & Goscinny, de auteurs
2 — 2 van het gelijknamige Lucky Luke-album, laten er geen twijfel over bestaan: Billy groeit op
3 — 3 in een gewoon gezin, waar hem een fatsoenlijk normen- en waardenpatroon wordt
4 — 4 bijgebracht. Hij verlaat op vijftienjarige leeftijd de ouderlijke boerderij en begeeft zich
5 — 5 naar het stadje *Fort Weakling*, waar hij al gauw een heus schrikbewind over de bevolking
6 — 6 uitoefent.

2 — 7 De bewoners van de vreedzame nederzetting zijn lamgeslagen door het plotselinge
8 — 8 geweld. De sheriff komt zijn kantoor niet meer uit. De kruidenier moet tandenknarsend
9 — 9 toezien hoe Billy voor een kapitaal aan ulevellen bij hem steelt. In de saloon mag alleen
10 — 10 nog warme chocolademelk worden geschonken, want daar houdt Billy zo van. Vraagt een
11 — 11 vreemdeling of hij niets anders in huis heeft, dan antwoordt de kroegbaas: „Billy vindt het
12 — 12 soms ook goed dat ik lauwe of koude chocola serveer.”

3 — 13 Zo is de toestand in *Fort Weakling* als Lucky Luke het stadje komt binnenrijden.
14 — 14 Natuurlijk besluit hij *law and order* te herstellen, maar dat gaat nog niet zo eenvoudig.
15 — 15 Niemand durft zijn mond open te doen, bang voor represailles van Billy. Als Luke de
16 — 16 kruidenier als getuige dagvaardt, verklaart deze ter rechtszitting: „Eh ... meneer Billy the
17 — 17 Kid heeft misschien een paar caramelletjes van me geleend ... en ik vraag er wel excuus
18 — 18 voor.” Billy wordt subiet vrijgesproken. Pas als Luke de bengel een pak slaag heeft
19 — 19 gegeven, vermant de bevolking van *Fort Weakling* zich. De ban is gebroken. „Het gaat niet
20 — 20 om die caramellen, maar om het principe”, verklaart de kruidenier nu met uitgestreken
21 — 21 gezicht, en Billy wordt tot 1.247 jaar dwangarbeid veroordeeld. Voortaan *zero tolerance*
22 — 22 voor Billy the Kid.

4 — 23 Groningen, nieuwjaarsdag 1998¹): Billy was here. De restanten van de deuren in de
24 verlaten woningen staan open en piepen onheilspellend in de wind. Het glas van de ramen
25 ligt in de voortuintjes. De zwartgeblakerde woonkamer van het ene huis is kniehoog
26 gevuld met afval. Het andere, de woning van Statenlid Sjon Lammerts, is dichtgespijkerd.
27 Lammerts is ongehoorzaam geweest: hij heeft gepraat. Dat beviel de kids van de
28 Groninger Oosterparkbuurt niet.

5 — 29 Maar nu zijn de blagen dan toch te ver gegaan. Sinds de gebeurtenissen in het
30 noorden des lands wordt wat jaren onzegbaar was, alom gehoord. Dezelfde mensen die
31 tien jaar geleden achter ieder opengetrokken blik agenten de politiestaat ontwaarden,
32 pleiten nu voor *zero tolerance*, zwaardere straffen en een sterke, van bovenaf geleide
33 politieorganisatie. Dat pleidooi houdt kritiek in op het overlegmodel dat wordt gekoesterd
34 door de Nederlandse justitie en politie.

6 — 35 Onze liberale traditie lijkt onverenigbaar met 'barse' gezagshandhaving. Die
36 gedachte verwierf de afgelopen decennia een zo grote vanzelfsprekendheid dat die zonder
37 meer kon doorwerken in de cultuur van politie en justitie. Zo voerde minister Sorgdrager in
38 1995 het Nederlandse gedoogbeleid mede terug op de uit de zeventiende eeuw daterende
39 spreekwoordelijke 'Hollandse tolerantie'. Sorgdrager vergat daarbij dat de – relatieve –
40 tolerantie van de regenten alleen betrekking had op godsdienstige en democratische
41 vrijheden. Onze voorvaders stelden zich bepaald niet 'gedogend' op tegenover vandalen,
42 dieven en inbrekers. Ook de ruimte voor bokkensprongen in het persoonlijk leven was niet
43 groot. Als ons overlegmodel al kan worden teruggevoerd op de Gouden Eeuw, dan geldt
44 dat in ieder geval niet voor de houding van het gezag tegenover normontduiking. Toch is
45 dat model ook bij politie en justitie als vanzelfsprekend ingevoerd.

7 — 46 De schok die we nu meemaken, is een versnelling van een proces dat al geruime tijd
47 gaande is en waarvan het einde nog niet in zicht is: de omslag in het denken over burger en
48 gezag. Sinds de jaren zeventig, toen de criminaliteitscijfers aan hun snelle stijging begonnen,
49 kwam er een eind aan de liberalisering van de opvattingen over wetshandhaving en straf.
50 Enquêtes lieten zien dat meer repressieve ideeën aan een opmars begonnen. Daarna
51 duurde het nog vijftien jaar voordat deze ideeën in de openbare meningsvorming
52 doordrongen en onder beleidsmakers bespreekbaar werden. De feitelijke doorwerking in
53 maatregelen en voorzieningen kost daarna ook weer veel tijd.

8 — 54 Wonderlijk dat het allemaal zo lang moet duren. De stijging van de
55 criminaliteitscijfers verliep bij ons juist snel. Onder het zuilenstelsel was Nederland een
56 van de minst criminele landen ter wereld; nu liggen de misdadcijfers boven het West-
57 Europees gemiddelde. De totale door de politie geregistreerde criminaliteit per hoofd van
58 de bevolking is tussen 1970 en 1992 verviervoudigd. De geweldscriminaliteit per hoofd
59 verdrievoudigde, een groei die veel hoger is dan in Frankrijk, de Verenigde Staten en West-
60 Duitsland. In Nederland is de afgelopen decennia dus een snelle uitbreiding tot stand
61 gekomen van de groep mensen – slachtoffers en familieleden – die zijn getraumatiseerd
62 door geweld, en vaak ook door de reactie van politie en justitie. Een grote groep
63 langzamerhand, maar niet groot en sterk genoeg om zich als belangengroep te
64 manifesteren. Voor een snellere omslag in het denken over geweld was iets anders nodig:
65 de publieke opinie moest het geweld als probleem gaan zien.

9 — 66 Aanvankelijk zag het grote publiek geweld nauwelijks als een bedreiging. Wel zijn
67 Nederlanders de afgelopen decennia veel méér belang gaan hechten aan de
68 onaantastbaarheid van het eigen lichaam. In 1983 werd het recht daarop vastgelegd in
69 artikel 11 van de Grondwet. Voor bepaalde vormen van aantasting van de lichamelijke
70 integriteit – bijvoorbeeld door DNA-onderzoek, verkrachting en incest – nam de
71 gevoeligheid sterk toe. Veel mínder aandacht ging uit naar de oude vertrouwde vormen
72 van fysieke aantasting: een klap op je kop of een mes in je rug. Die vormen van geweld

noot 1 *In de nieuwjaarsnacht van 1998 vernielden gewelddadige jongeren uit de Oosterparkbuurt in Groningen onder andere de woning van Sjon Lammerts, nadat ze eerder al ernstige bedreigingen aan zijn adres hadden geuit. Lammerts, lid van de Provinciale Staten in Groningen, had kritiek gegeven op het gedrag van de jongeren. Niet lang daarvoor waren er in andere steden al ernstige incidenten geweest met jongeren en met name de gewelddadige dood van Joes Kloppenburg in Amsterdam en die van Meindert Tjoelker in Leeuwarden leidden eerder tot grote publieke verontwaardiging. De kritiek richtte zich nu vooral op het in gebreke blijven van de politie.*

73 werden als veel minder bedreigend ervaren: daarvoor stonden ze te ver van ons af. Dat
74 blijkt ook uit het ontbreken van collectieve maatregelen. Voor ziekte, werkloosheid en
75 ouderdom hebben we wel effectieve, collectieve voorzieningen opgezet; ook al
76 identificeren we ons niet meer met elkaar via 'gezindheidsgroepen', van ziekte en
77 werkloosheid kunnen we ons allemaal voorstellen dat het ons overkomt. Voor geweld
78 geldt dat in Nederland veel minder, dat is iets wat alleen anderen treft. Geweld wordt pas
79 een probleem als het dichtbij komt.

10 — 80 Dat is nu gebeurd. Met de dood van Joes en Meindert en de gedwongen vlucht van
81 Sjon Lammerts is het geweld 'tot ons gekomen'. Dit was geen geweld 'binnen het criminele
82 circuit', ook geen confrontatie met een gestoorde junk, maar geweld door gewone jongens
83 tegen gewone mensen. Voor het eerst hebben brede groepen die persoonlijk geen ervaring
84 hebben met geweld, het gevoel gekregen dat ook hun zaak in het geding is.

11 — 85 Wie probeert de achtergronden van Groningen/Leeuwarden-*gate* te doorzien, stuit
86 op een complex van op elkaar inwerkende factoren die typerend zijn voor onze
87 samenleving. Ook elders, buiten de sfeer van politie en justitie, zijn we gewend geraakt aan
88 gezagsdragers die elkaar bevechten in een brij van collegiale gezagsverhoudingen en
89 permanente reorganisatie. Het zou dan ook onrechtvaardig zijn, de schuld voor de
90 misleunen in Groningen en Leeuwarden alleen bij de mannetjes te leggen. De
91 betrokkenen moesten opereren in een bizarre potpourri van taken, bevoegdheden en
92 gezagslijnen en toen puntje bij paaltje kwam, lukte dat niet. De criminoloog Hoefnagels
93 nam het in de Volkskrant op voor de politieagenten die op de vlucht gingen voor knapen
94 met knuppels. Dat was niet gebeurd zonder de „decennialange verwaarlozing door
95 hogerhand van de aanwezigheid van de politie op de straat”.

12 — 96 Maar niet alleen 'hogerhand' kan verantwoordelijk worden gesteld. De afgelopen
97 jaren hebben we meer voorbeelden gezien van verbazingwekkende afzijdigheid waar
98 ingrijpen geboden was, zoals bij Dutchbat in Srebrenica en de brandweer van vliegveld
99 Welschap bij de Herculesramp. In deze gevallen bleek de sterke non-interventiecultuur die
100 zich de laatste decennia in Nederland heeft verspreid, ook te zijn doorgedrongen in
101 organisaties wier taak het juist is te interveniëren.

13 — 102 De aansturing van de regionale politie via de zogenaamde 'driehoek', bestaande uit
103 de burgemeester van de grootste stad, de korpschef en de hoofdofficier van justitie is in
104 feite een vorm van 'collegiaal bestuur', zoals dat ook in gemeenten en op departementen is
105 ingevoerd. Hiërarchische verantwoordelijkheid maakte daarbij plaats voor
106 'aandachtsgebieden'; een bestuursraad werd integraal verantwoordelijk voor de hele
107 beleidsuitvoering. In 1996 rapporteerde een organisatie- en adviesbureau dat de collegiale
108 opzet bij de ministeries mislukt leek. De positie van de bestuursraden was onduidelijk en
109 ze werden door bewindslieden veelal genegeerd. Datzelfde jaar werden bij de ministeries
110 van Justitie en Sociale Zaken de bestuursraden opgeheven. Nu is het dan de beurt aan
111 politie en justitie. Groningen/Leeuwarden-*gate* laat zien dat een collegiaal model wellicht
112 prima werkt als alles goed gaat, maar kwetsbaar is in tijden van tegenslag. Lopen de
113 belangen van alle betrokken partijen parallel, dan valt door rustig geven en nemen een
114 resultaat te behalen dat voor allen gunstig is. Maar als er grote moeilijkheden moeten
115 worden overwonnen, en als de onderhandelingspartners door conflicten worden verdeeld,
116 eisen onduidelijkheden in de aansturing hun tol. „Als de samenwerking goed is, hoeven de
117 formele regels geen probleem te zijn”, aldus een hoofdcommissaris van politie. „Maar als
118 een partij de ander geen ruimte laat, dan krijg je heel zware dialogen.” Of juist helemaal
119 geen dialogen meer, zoals in Groningen, waar men binnen de driehoek nauwelijks meer *on*
120 *speaking terms* was. Volgens de Groninger korpschef Veenstra ging het daar al vier jaar
121 geleden mis, maar bleef dat binnenskamers, omdat er niets moeilijks gebeurde.

14 — 122 Ook de veranderingen in de verhouding tussen politie en burgers onderscheidden
123 zich in niets van ontwikkelingen elders in de samenleving. Net als heel Nederland
124 'informaliseerde' de politie. De veldwachter uit de tijd van Swiebertje en Dik Trom moest
125 in het openbaar altijd zijn uniform dragen: het gezag moest steeds herkenbaar zijn. De
126 politieuniformen uit de jaren vijftig, met hun laarzen, rijbroeken en hoge petten, maken nu
127 een akelige, haast nazi-achtige indruk. Tegenwoordig is de pet 'plat', en zelfs die zetten
128 surveillerende agenten liever af dan op. De 'informalisering' van het politiewerk blijkt ook
129 uit de folders en affiches waarmee nieuwe agenten worden geworven. In het begin van de
130 eeuw was de toon krijgshaftig: „Een taak voor mannen”. Later werd steeds meer nadruk
131 gelegd op de aantrekkelijkheid van een baan in de buitenlucht, sportief en met veel
132 contacten. De verandering valt goed af te lezen aan de portretgalerij van inspecteurs-

- 133 generaal van de rijkspolitie die te bewonderen is in het Politiemuseum te Apeldoorn. Met
134 het verloop van de tijd gingen de inspecteurs steeds vriendelijker en relaxter kijken.
- 15 135 Wat arbeidsverhoudingen betreft, volgde de politie eveneens het algemene
136 Nederlandse patroon: de basis verwierf meer macht ten opzichte van de hogere echelons.
137 Het enige verschil is dat dit proces bij de politie, waar de top door de nieuwe Politiewet
138 sterk verzwakt was, doorschoot in de richting van een soort arbeiderszelfbestuur. Vandaar
139 dat de politie alleen tijdens kantooruren op maximale sterkte kan opereren en dat
140 's nachts niet meer dan vier procent van het personeel in actieve dienst is. Deze nadruk op
141 de 'consumptieve' kanten van het politiewerk doet de kwaliteit van politie en justitie geen
142 goed. Er heerst een „schrijnend gebrek aan strafrechtelijk vakmanschap”, aldus de
143 Groninger strafrechtjurist W. Wedzinga in de Volkskrant. Om carrière te maken bij het
144 Openbaar Ministerie moet je vooral beleidsmatig werk doen, veel in de vergaderzaal
145 zitten. Het juridische handwerk wordt overgelaten aan 'zittingboeren'. Heel wat officieren
146 van justitie kunnen daardoor geen afdoende weerwerk meer bieden aan de top van de
147 strafrechtadvocatuur.
- 16 148 Deze verschraling van de aandacht voor de uitvoerende taken is niet exclusief voor
149 politie of justitie. Uitvoerend, ambachtelijk werk in de 'eerste lijn' is overal in status en
150 aantrekkelijkheid gedaald ten opzichte van het betere denkwerk. Journalisten schrijven
151 liever gewichtige essays dan de straat op te gaan om een nieuwsbericht te maken.
152 Psychologen houden zich liever bezig met beleidsnota's en spreekkamergesprekken dan
153 met schizofrene zwervers op een winderig plein. Deze 'vlucht naar binnen' wordt bij de
154 politie, zoals bij talloze andere instellingen, aangewakkerd door opeenvolgende
155 reorganisaties. Als ieders positie steeds opnieuw op het spel staat, verslapt de motivatie en
156 gaan mensen uitzien naar een veilig plekje. Bij de politie zijn de reorganisaties volgens
157 Hoefnagels langzamerhand een 'criminogene factor'²⁾ geworden.
- 17 158 Net als andere organisaties heeft de politie te kampen met de nadelen van een al te
159 enthousiaste omhelzing van het overlegmodel. Het verschil is dat deze nadelen bij de
160 meeste instellingen geld kosten, terwijl bij politie en justitie vooral een sociale prijs wordt
161 betaald. Dat is echter niet de prijs waarover de politiebonden zich druk maken. Voor de
162 bonden – de sector kent een zeer hoge organisatiegraad van 75 procent – staat het
163 verdedigen van de door hen verworven rechten voorop. Tot op heden met succes: 'nieuwe
164 realisten' als de voormalige korpschef Brinkman in Rotterdam en Ouwerkerk, voormalig
165 burgemeester van Groningen, slaagden er niet in het politiefrent te breken. Ouwerkerk
166 schilderde in 1995 de CAO-eisen van de politiebonden af als een 'centenkraam' en
167 verweet de dienders alleen aan geld te denken. Dat kwam hem op oorlog te staan. Maar
168 een paar maanden later zei H. Kruizinga, scheidend voorzitter van de Algemeen
169 Christelijke Politiebond het hem na: de bonden zijn 'CAO-machines' geworden. Bij artsen
170 en journalisten vinden we het heel gewoon dat het werk een speciaal soort toewijding met
171 zich meebrengt, die niet om vijf uur eindigt. Hun bonden hebben trekken van een
172 'standsorganisatie', die ook opkomt voor immateriële zaken. Maar bij de politiebonden is
173 dat standskarakter verdwenen, stelt Kruizinga spijtig vast.
- 18 174 Is het mogelijk dat de politie zich weer formeler gaat opstellen en dat het
175 politiewerk weer meer een 'roeping' wordt? Deze gedachte verdraagt zich slecht met ons
176 anti-autoritaire volkskarakter en staat haaks op het door velen gekoesterde axioma dat
177 een terugkeer naar iets uit het verleden nooit goed kan zijn.
- 19 178 Als we het toch willen proberen, moeten er twee dingen gebeuren. Aan de ene kant
179 moeten het aanzien en de betaling van het politiewerk weerspiegelen welk een grote
180 maatschappelijke waarde we eraan hechten. Harry Starren van opleidingsinstituut De
181 Baak in Noordwijk denkt dat aan agenten steeds professioneler eisen zullen worden
182 gesteld en voorziet dat hun opleiding wordt opgetrokken naar hbo-niveau. Politie en
183 justitie moeten begeerde werkplekken worden, waar ook de meest getalenteerden op
184 afkomen, dat is de ene helft van het verhaal.
- 20 185 De andere helft is de erkenning dat werken bij de politie speciale eisen met zich
186 meebrengt. *Zero tolerance* niet alleen voor Billy the Kid en consorten, maar ook voor een
187 aantal 'verworven rechten' van de politie zelf, zoals actievoeren in diensttijd, schimmige

noot 2 *criminogeen: wat misdaad in de hand werkt*

188 bijbaantjes, negen-tot-vijfroosters en lijntjes naar particuliere beveiligingsdiensten. De
189 politiebonden willen wel de eerste, maar niet de tweede helft. De idee van de agent als
190 'gewone werknemer' is het grootste obstakel op weg naar een politiekorps met hart voor
191 de zaak. En zonder krachtig politieapparaat ziet het er niet naar uit dat het gezag in de
192 polder terugkeert.

Einde